

Prikazom kolekcionarstva na primjerima s područja Zagreba daje se uvid u kratki povijesni pregled razvoja ideje i konkretne realizacije kolekcionarstva u Hrvatskoj, a zatim navode značajniji primjeri privatnih zbirki koje su svojim djelovanjem znatno utjecale na razvoj muzejske i galerijske djelatnosti u nas.

Poticaji za prikupljanje i čuvanje predmeta umjetničkih, kulturnopovijesnih, etnografskih, bibliofilskih, numizmatičkih i niza drugih srodnih vrijednosti, najrazličitiji su a njihovu pojavu možemo pratiti i u veoma dalekoj povijesti naših naroda. U pojedinim razdobljima ona prerasta u svjesno htijenje kolekcioniranja što ujedno biva jednim veoma značajnim oblikom zaštite kulturne baštine.

Podsjetimo se nekih od razdoblja u kojima se to zbivalo s posebnim intenzitetom.

Buđenje nacionalne svijesti u duhu romantizma prve polovine 19. stoljeća vratilo je čovjeka njegovim izvorima snažno razvijajući potrebu za poznavanjem povijesti i narodnog blaga, te je i čin kolekcioniranja u tom razdoblju izuzetno razgranat. U drugoj polovici 19. stoljeća, a zatim od početka 20. st. nadalje, formirao se niz ličnosti, koje su svojim kolekcijama obogatile inventare kasnijih muzeja, galerija i drugih javnih zbirki. Kada je Ivan Kukuljević Sakcinski kao prvi veliki kulturni inovator u nas, osnovao 1850. godine »Društvo za povjestnicu jugoslavensku«, pokrenuo je i istraživački rad na proučavanju povijesti i starina, a sam je s neumornim elanom i radom sakupljao ostatke prošlosti na terenu u težnji da ih sintetski sagleda kao povijesne dokumente razvoja svoga naroda. Pokrenuo je i niz drugih ljudi i produbio u njima odnos prema kulturi, povijesti i umjetnosti, kao i želju za čuvanjem kulturne baštine. Njegov veliki sljedbenik, drugi velikan hrvatske kulture, Josip Juraj Strossmayer, koji je bez sumnje naš najslavniji kolekcionar 19. stoljeća, počeo je već u ra-

nim danima svojega biskupovanja kolekcionarski rad, da bi godine 1866. svoju zbirku poklonio Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu, osnutak koje je i sam pokrenuo. Ta je zbirka i službeno otvorena kao muzejska zbirka 9. 11. 1884. godine kao Strossmayerova galerija Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Ove velike inovatore i velikane duha spominjemo upravo stoga što se često takvim osobnim inicijativama, entuzijazmom, te ljubavlju prema umjetnosti, predmetima prošlosti i kulturnoj baštini, stvarao, a stvara se i danas velik i raznolik fond predmeta, koji čini integralni dio naše kulturne baštine uopće.

Devetnaesto stoljeće je, kako vidimo, bilo značajnom prekretnicom i u povijesti naših muzeja i u povijesti kolekcionarskih težnji. S pojavom »narodnog« muzeja počinje novo poglavlje naše muzejske povijesti, naglasila je jednom prilikom Verena Han, spomenuvši uz to građanina kao glavnog nosioca fenomena kolekcioniranja. No uslijed raznih socioloških i društvenih promjena što su se događale od početka ovog stoljeća, njegova se fizionomija znatno promijenila, a često i njegove težnje, međutim njegova se uloga ne mijenja.

Današnje vrijeme ponovno pokazuje izrazit smisao za kolekcionarsku aktivnost svih mogućih vrsta, od klasičnog lika kolekcionara koji sakuplja umjetnička djela ili predmete umjetničkog obrta, pa do najrazličitijih i najekstravagantnijih sakupljača, na primjer starih automobila ili pak predmeta čisto banalnog značaja iz svakodnevnog upotrebe, kao što su kutije za šibice ili cigarete.

Moramo biti svjesni činjenice da svaki predmet, bez obzira na to o kakvoj se vrsti radilo, ili o kakvoj materijalnoj vrijednosti, predstavlja dragocjen podatak o jednom vremenu i o životu čovjeka u njemu. Možda nama sada još ništa ne govori ili znači, ali govorit će generacijama koje

dolaze, bit će glasnikom povijesti sredine iz koje je potekao, života nekog grada, dokument o prošlosti.

U Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu uvijek se posvećivala velika pažnja zaštiti privatnih zbirki. U Registar pokretnih spomenika kulture upisano je dvanaest privatnih zbirki, a pod preventivnom zaštitom ih je daljnjih trideset i sedam. Deset privatnih zbirki iz zavodske evidencije nalazi se otkupom ili darovnicama već u sklopu raznih muzejsko-galerijskih ustanova. Još ih ima dvadesetak koje su popisane, djelomično snimljene ili u očekivanju dopunske obrade. Već je i sam taj broj impozantan i čini nam se jedinstven u jugoslavenskim okvirima. Koliko nam je poznato u Sloveniji se u okviru zaštite vrlo malo uspijeva učiniti s privatnim zbirka, u nekim drugim centrima u Hrvatskoj u kojima djeluju zavodi za zaštitu spomenika kulture uopće ne postoji sektor za privatne zbirke. Svakako, posebna je okolnost bila ta da je Zagreb jedan od rijetkih gradova u Jugoslaviji koji je nakon drugog svjetskog rata načinio vrlo značajnu i opsežnu evidenciju umjetničkih i kulturnopovijesnih predmeta u privatnom vlasništvu. Na temelju Zakona o čuvanju i sakupljanju kulturnih spomenika i starina donesenog od AVNOJ-a 24. 6. 1945. Ministarstvo prosvjete osnovalo je Komisiju za sakupljanje i čuvanje kulturnih spomenika i starina, koju su sačinjavali povjesničari umjetnosti, suradnici Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu i Konzervatorskog zavoda u Zagrebu. Komisija je na području grada i bliže okolice (Samobor, Velika Gorica, Podsused) bila popisala čak 154 tzv. »zbirke umjetnina«. No jasno, tokom vremena i nakon raznih promjena u vlasništvu (diobama, nasljedstvom, prodajom i sličnim) taj se broj do danas znatno smanjio. I sama valorizacija predmeta doživjela je tokom svih tih godina promjene i danas bismo negdje oko trećine navedenog broja zbirki mogli smatrati »zbirkama umjetnina« u pravom smislu tog naziva. Od tog smanjenog broja ima ih svega desetak koje kontinuirano djeluju kao zbirke javnog karaktera. Među njima ima na žalost i takvih čiji su vlasnici do zadnjeg dana ulagali sve svoje napore i nade u dogovaranje i ugovaranje zamišljenog »modusa vivendi«, no nisu dočekali rješenje svog problema. Kao najdrastičniji primjer navodimo zbirke pok. Zlate Lubienski, pok. Ljube Penić i pok. Jurja Tarnika. Posebno treba istaknuti zbirku Lubienski, koja je od prvih poslijeratnih godina djelovala u gradu Zagrebu kao izuzetno interesantna i poznata zbirka javnog karaktera, a i sama Zlata Lubienski bila je istaknuta i izu-

zetna ličnost u kulturnom i društvenom životu grada, no nesretnim slijedom događaja, uslijed veoma komplicirane pravne situacije, zbirka se ugasila zajedno sa svojom vlasnicom i danas više ne postoji u svijesti građanina ovog grada. Kakva je to bila zbirka i kakvo je bilo njezino značenje sjetit će se tek ljudi srednjih generacija ili oni još stariji, pa citirajmo barem mali dio iz nadahnutog teksta dr. Sanje Lazarević iz 1966. godine, u kojem ona kaže:

»Zaglušeni bukom suvremenog velegradskog života, ponoseni valom poslovne vreve, svakog dana prolazimo pokraj zgrada, što izgledaju kao zaboravljeni putokazi na raskršću stoljeća Svojom često neupadljivom pa i oronulom vanjštinom, one nepažljivom prolazniku ničim ne odaju kakva sve bogatstva kriju. Jedna od njih je i gornjogradska kuća u Jurjevskoj 27, u kojoj je pohranjena izvanredno bogata i vrijedna zbirka, jedna od naših najvećih dragocjenosti.

... Ako muzejske ustanove daju moćan ulog kulturnom profilu Zagreba, onda se taj ulog još očitije ocrtava u ambijentima onih privatnih zbirki koje imaju status javnog značaja. Jedna takva zbirka s osobitom unutaršnjom klimom upravo je zbirka umjetnina Lubienski-Durieux u Jurjevskoj 27. Sjenoviti perivoj okružuje ovu kuću, primjerak arhitekture s kraja prošlog stoljeća. U nekoliko soba — izložbenih dvorana predano se čuvaju i srdačno otkrivaju dragocjeni izlošci... Ove riječi ipak ostaju samo informacija kakva bi mogla stajati uz brojne kuće prošlog stoljeća naše ili bilo koje druge sredine, jer kolekcionara je bilo svuda, onih s profilom i onih bez njega, onih koji stvarima daju pečat sebe i svoje zemlje — i onih koji sakupljaju zbog posla, apolitski i kosmopolitski.

Što daje osobiti smisao i unutarnju klimu ovoj zbirci? Prije svega kulturni kontinuitet što ga ovdje osjećate, od njezinih osnivača, koji sada u njoj i s njome žive.«

(S. Lazarević, »Dragocjenosti zbirke Lubienski«, Zagreb, 1966.)

Sretniju sudbinu imala je zbirka pok. Ljube Penić, koju je vlasnica pred kraj života darovala gradu Zagrebu, te se zbirka danas nalazi u Muzeju za umjetnost i obrt i bila je predstavljena javnosti zasebnom izložbom, čime je barem posthumno odano priznanje i zahvalnost za sve iscrpljujuće napore njezine pokojne vlasnice da zbirku sačuva na okupu i otvori je gradu Zagrebu.

Memorijalna zbirka Viktora Kovačića

Viktor Kovačić's memorial collection

Jedan dio zbirke pokojne Tille Durieux vrhunske spomeničke vrijednosti darovan je Muzeju grada Zagreba, te će također uskoro biti izložen kao zasebna cjelina unutar ovog muzeja.

Primjeri ovih zbirki pokazuju kako se kolekcionarskom djelatnošću trajno upotpunjuju fundusi naših muzeja i galerija, ili se njihova djelatnost proširuje osnivanjem zasebnih muzejskih cjelina u ambijentima u kojima su zbirke i nastale i čuvaju se dalje pod pokroviteljstvom muzejskih ustanova (takve su na primjer *zbirka Gvozdanović* u Visokoj ul. 8 na Gornjem gradu, *zbirka Memorijal Viktora Kovačića* u Massarykovoju 21, *zbirka Joze Kljakovića* na Rokovu perivoju 4). Čitav niz zbirki ušao je u funduse muzejsko-galerijskih ustanova i inicirao čak ponekad i osnivanje same ustanove, kakav je bio slučaj sa *zбирkom Benka Horvata*, koji je svojom darovnicom gradu Zagrebu 1946. godine inicirao osnivanje Galerije slika grada Zagreba »Benko Horvat«, koja je kasnije prerasla u Galerije grada Zagreba na Katarininom trgu na Gornjem gradu.

U posljednjih deset godina sklopljeni darovni ugovori s gradom Zagrebom, kao što su oni s pok. Dragom Magjerom, s Catom Dujšin-Ribar i Ivanom Gerersdorferom rječito govore o kontinuiranom djelovanju privatnih zbirki na području grada i ponovno upozoravaju na ogroman fondus materijala najrazličitijih spomeničkih vrsta koji privatni kolekcionari ostavljaju gradu

Zagrebu. Iz davnije prošlosti spomenimo još zbirku umjetnina dr. Josipa Fona, koja je 1890. godine otkupljena za zagrebačke muzeje. Isto se dogodilo i sa zbirkom Jakoba Franka, pa Levina Horvata, jednom od najbogatijih kolekcija na prelasku stoljeća. Zbirka slika Bele Csikos-Sessije šezdesetih je godina otkupljena za Strossmayerovu galeriju JAZU, a ostavštinu kompozitora Srećka Albinija koju je s posebnom pažnjom sredila i sakupila njegova kći Erna Albini, prije nekoliko godina preuzeo je Zavod za književnost i teatrologiju JAZU.

U tom nizu imena vrijedno je spomenuti i manje donacije, kao što je bila na primjer ona pok. Štefanije Šimić Etnografskom muzeju, zatim pok. Nade Mirjević Skupštini grada Zagreba. Mnoge značajne donacije zagrebački kolekcionari čine i muzejskim ustanovama izvan Zagreba. Na primjer Milan Šporčić-Kosinjski je izvanredno bogatim materijalom kulturnopovijesnog značenja obogatio fondus Muzeja Like u Gospiću.

Osim toga, često se jave i novi vlasnici zbirki sa željom da svoju zbirku poklone određenoj ustanovi, kao što je Alma Pichler svoju skromnu, ali vrlo lijepu zbirku, oporučno namijenila Muzeju za umjetnost i obrt. Zbirku medalja i odlikovanja dr. Veljka Malinara, s materijalom internacionalne vrijednosti, dok je sama kolekcija jedinstvena u jugoslavenskim razmjerima, pa i šire, vlasnik je zavještao Povijesnom muzeju. Također je prije nekoliko godina stavljena pod

Zbirka Drago Magjer

Drago Magjer's collection

zaštitu Majstorska radionica i zbirka pok. Franje Šnajdera (graditelja i restauratora violina), koja je zatim darovana gradu Zagrebu, te osim muzeološke funkcije vrši i edukativnu ulogu, jer se koristi u nastavi u Školi primijenjene umjetnosti u Zagrebu.

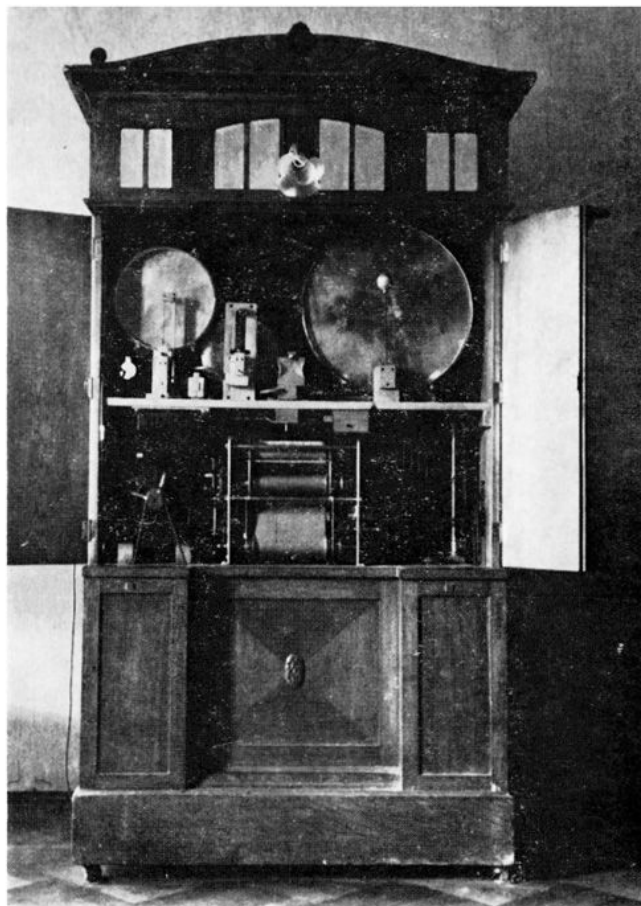
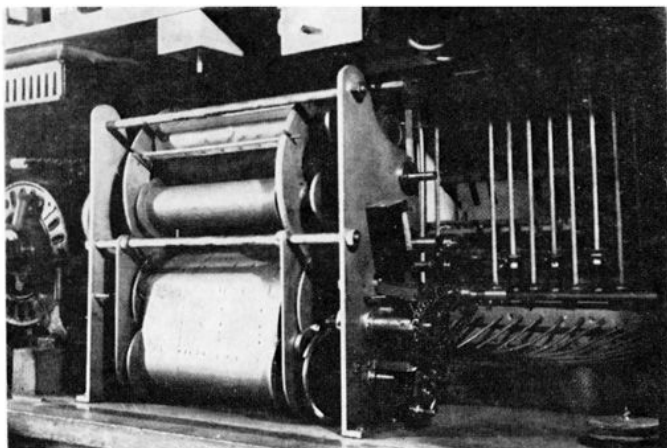
Jedan od novijih fenomena kolekcionarske aktivnosti, sasvim izuzetan i jedinstven u nas, jest »Antimuzej« Vladimira Dodiga-Trokuta, koji će jednog dana predstavljati izuzetnu atrakciju i dokument o onim dijelovima života koji još nisu valorizirani po muzejskim kriterijima, ali njihova vrijednost pogotovo u emocionalnom kontekstu traženja prošlosti kroz »male stvari«, naoko beznačajne, svakim je danom sve eksponiranija, i to u svjetskim razmjerima.

Prema današnjem uvidu u inventare, zbirke bi se mogle grupirati u dvije osnovne skupine. U jednoj su kulturnopovijesne zbirke s različitim materijalom, od umjetničkih predmeta do dokumentacijske građe vezane uz rad i stvaranje, te život značajnih ličnosti naše sredine. Takve su na primjer zbirke: ostavština dr. Nauma Mallina (hrvatski preporod, osnivanje »Hrvatskog gospodarskog društva«), sada u vlasništvu Nadbiskupskog stola u Zagrebu, zbirka Cate Dujšin-Ribar višeznačnih obilježja, kao memorijalna zbirka dr.

Zbirka Drago Magjer

Drago Magjer's collection

Zbirka muzičkih automata Ivana Gerersdorfera
Ivan Geregsdorfer's collection of music-boxes

Ivana Ribara, Ive Lole i Jurice Ribara, te Du-bravka Dujšina i zbirka umjetnina i vlastitog umjetničkog opusa slikarice Cate Dujšin-Ribar, memorijalna zbirka Viktora Kovačića u prostoru kreiranom po njegovoj vlastitoj zamisli, sada u nadležnosti Muzeja grada Zagreba, memorijal kompozitora Srećka Albinija, memorijalna soba pok. književnika Mate Lovraka, zatim također soba pok. akademika Grge Novaka, memorijalna zbirka-atelje pok. Toše Dapca, koja je još u osnivanju, mala zbirka namještaja Vladimira Nazora u Savezu izviđača grada Zagreba, memori-jalna soba kompozitora Antuna Dobronića, majstorska radionica Franje Šnajdera, te također Majstorska radionica i atelje kipara Vanje Radauša za koju još konačni oblik i način funkcioniranja nije dogovoren.

U drugoj skupini našle bi se zbirke koje po više ili manje strogim kolekcionarskim kriterijima okupljaju djela umjetnosti i umjetničkog obrta raznih epoha. U toj se grupi nalazi nekoliko izuzetno vrijednih zbirki, na žalost još nedostupnih javnosti zbog niza problema stambenog, financijskog i sličnog karaktera (zbirka pok. dr. Rošića, zbirka Jelačić, zbirka Krizman), kao i niz zbirki, koje već mnogo godina postoje kao zbirke javnog karaktera i tako ostvaruju onaj izu-

zetno značajni i vrijedni kulturni kontinuitet djelovanja u našoj sredini. Takve su zbirke pok. Drage Magjera i Nade Ostrogović-Magjer, zbirka muzičkih automata Ivana Gerersdorfera, zbirka inž. Marka Frangeša, zbirka Vladimira Mažuranića, zatim Zvonimira Pučara, zbirka Bedeković u Donjoj Lomnici, zbirka Milana Šporčića-Kosinjskog, zbirka Plavšić u Maloj Mlaci i zbirka Bože Biškupića. Neke od njih redovno su otvorene za javnost i imaju reguliran status zbirke javnog značaja, a većina se može razgledati susretljivošću vlasnika i osobnim dogovorom s njima.

Jedna od zacijelo najinteresantnijih i najposjećenijih zbirki s riješenim statusom zbirke javnog značaja jest *Zbirka muzičkih automata Ivana Gerersdorfera*. Taj doista osebujan čovjek i zaljubljenik u svoje aparate koji proizvode glazbu, trebalo bi da posluži kao primjer mnogim svojim kolegama po kolekcionarskom interesu. Istodobno on predstavlja izuzetnog sakupljača i po vrlo uskoj specijaliziranosti interesa, što u svakom slučaju omogućava čišći i znanstveniji pristup poslu, koji se bazira na pravim muzejskim principima. Njegova zbirka predstavlja mali muzej s vrlo jasnom fizionomijom, koji kontinuirano djeluje u našoj sredini. Zbirka je redovno

Zbirka umjetnina Zvonimira Pučara

Zvonimir Pučar's art collection

Zbirka Jelačić — Michael Stroy, »Portret grofice Jelačić rođ. Sermage«

Jelačić — Michael Stroy collection »Portrait of the Countess Jelačić, born Sermage«

otvorena za javnost, poznata je i daleko izvan granica naše zemlje, a po specifičnosti i kulturnopovijesnoj, dokumentarnoj i umjetnoobrtnoj vrijednosti materijala, jedinstvena je u jugoslavenskim razmjerima. Muzički automati u zbirci Ivana Gerersdorfera, od raznih muzičkih kutija, velikih orkestriona, automatskih glasovira do prvih tipova gramofona, predstavljaju autentične primjerke svog vremena u rasponu od oko 1800. godine nadalje, koje vlasnik izvanredno održava i sam popravlja. Bez ovako specifičnog interesa jednog čovjeka, vjerojatno je nemoguće zamisliti da bi ikada nastala zbirka sličnog karaktera, a mnogi bi automati zasigurno nepovratno nestali zatečeni najrazličitijim situacijama na terenu gdje su nađeni, ili bi ih izjeo zub vremena, ili bi neodržavani mehanizam postao nepopravljiv i nepotrebljiv. Kod Ivana Gerersdorfera oni su nastavili živjeti, svaki sa svojom neobičnom glazbom.

Zbirka, koja također po kvaliteti djelovanja daleko odskače od ostalih je *zbirka pok. Drage Magjera i Nade Ostrogović-Magjer*. Heterogenog je karaktera (od slika starih majstora, namještaja, biblioteke i uporabnih predmeta umjetničkog obrta, do vrlo interesantne i kvalitetne kolekcije domaćeg slikarstva iz razdoblja između dva rata, skulpture, keramike, grafika i drugog), također je otvorena za javnost i darovana Zagrebu. Ta je zbirka vrlo tipična po širini interesa jednog nemirnog kolekcionarskog duha, spada među najveće zbirke tog tipa u našem gradu i posjeduje

velike umjetničke vrijednosti. Platna Šimunovića, Joba, Vidovića, Parača, izvrsne grafike Uzelca, Krizmana i niz drugih velikih imena našeg novijeg slikarstva smješteni su u stvarnu intimu jedne umjetničke prenapučenosti prostora privatnog stana, u kojem se razgovara, diše, živi, u kojem je umjetnost prisutna na svakom koraku. Upravo ta prenapučenost umjetninama i njihovo pokoravanje kućnom redu i rasporedu čini ovu zbirku posebno živim ambijentom u kojem je ugodno sjediti, popričati i prošetati se kroz ovaj maleni svijet umjetnosti otvoren svim prijateljima i ljubiteljima. Kolekcionari poput Drage Magjera, profesionalno neškolorani poklonici umjetnosti, bili su svojedobno mecene tada još nepoznatim i neafirmiranim umjetnicima, čije su vrijednosti spontano osjetili i dali im vrlo važnu podršku da istraju u svom radu. Osim toga spašavali su kulturnu baštinu u svakoj prilici koja im se za to ukazala. Iz pričanja supruge saznajemo na primjer da je jedna slika Antuna Motike, koja visi u zbirci nađena kao dio nekih oronulih vrata staje i kupljena je kao zamjena za dasku koja će popuniti prazninu u vratima. »Sakupljač«, rekao je jednom prilikom Drago Magjer, »ne kupuje u prodavaonicama umjetnine, osim u iznimnim slučajevima. On zapravo iznalazi zabačene, zaboravljene predmete negdje na tavanima ili u podrumima, koji bi s vremenom potpuno propali. Takve predmete — bilo da se radi o slikama, skulpturi ili predmetima

primijenjene umjetnosti, treba spašavati, čistiti, popravljati, restaurirati — tj. spašavati od potpune propasti.«

Već i sama ta njegova rečenica, a još rječitije zbirka koju nam je ostavio, dovoljno jasno govori o pravoj ulozi kolekcionara u zaštiti i čuvanju kulturne baštine. A kada još spoznamo sve tegobe kroz koje je zbirka prolazila, sva odricanja i sve opasnosti koje su joj prijetile, njegova uloga biva od neprocjenjive vrijednosti.

Ponovno spašen spomenički inventar, koji bi vjerojatno netragom nestao nalazimo u *zbirci inž. Marka Frangeša* u sasvim izuzetnom i jedinstvenom interieuru kreiranom prema zamisli Viktora Kovačića. Ova je zbirka također otvorena javnosti i djeluje u gradu Zagrebu dugi niz godina. Viktor Kovačić, koji je projektirao i samu zgradu u kojoj se zbirka nalazi, podredio je prostor zbirke potrebi interpolacije pojedinih spašenih fragmenata baroknog namještaja i oplata iz Zagrebačke katedrale, bačenog prilikom njezine regotizacije i fragmenata inventara iz franjevačke crkve u Klanjcu. Taj prostor možda najrječitije govori o jednom zaista emocionalnom odnosu prema čuvanju naše kulturne baštine, koji je uspio iz fragmenata sačuvanih u njihovu pojedinačnom integritetu, rekreirati njihov zajednički prostor u kojem su iako lišeni svog autentičnog ambijenta i prvotne namjene, ponovno došli do punoće izraza. U zbirci se također nalazi niz skulptorskih djela, te pojedini primjerci novijeg

i starijeg slikarstva (ikone, vrlo kvalitetni pasteli Slave Raškaj), uglavnom materijal širokog vremenskog raspona, koji koegzistira u skladnoj cjelini.

Zbirke umjetnina, kulturnopovijesne, umjetničke, etnografske ili neke posebne specijalizacije što ih nalazimo na području Zagreba i njegove okolice dijelom su glasnici prošlosti, dijelom svjedoci današnjice. Prošlost utoliko što većinom čuvaju djela prošlosti, a današnjice što žive među nama, pokazuju, dokazuju i razvijaju potrebu za čuvanjem baštine i ljubav prema njoj, a sve nas

obvezuju da reagiramo na njih danas i na pravom mjestu i da pridonosimo njihovu očuvanju za budućnost.

Jedna od najnovijih donacija gradu Zagrebu, zbirka Ante Topića Mimare, od koje su pojedini dijelovi već bili izloženi u Zagrebu i fascinirali množinom i umjetničkom raznolikošću materijala, ovu tradiciju značajnog djelovanja na razvoj muzejske i galerijske djelatnosti uopće još jednom nastavlja i potvrđuje kao maksimalan doprinos obogaćivanju fundusa muzeja i galerija grada Zagreba.

SUMMARY

Collecting as a Form of Heritage Protection — Private Collections in Zagreb

As many as 154 »art collections« of various periods and provenances were once registered in the greater Zagreb area, some of them of exceptional artistic quality. Many private collections and donations have essentially enhanced the status of some major museums (e. g. Strossmayer's Gallery of Old Master

and the trend is still going on (just to mention the Ante Topić-Mimara Donation). Hence the importance of private collections as a form of heritage protection and a source of contribution to the development of museums and galleries.